

**JEDEN
SVET** PETER
etika globalizácie **SINGER**

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Edícia
pohľady za horizont
zv. 3.

**JEDEN
SVET** PETER
etika globalizácie SINGER

Copyright © 2002 by Peter Singer. Preface to the Second Edition

Copyright © 2004 by Peter Singer

Translation copyright © 2006 by Izabela Viskupová

Cover design © 2006 by Dušan Babjak

Slovak edition © 2006 by Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o.,

Bratislava

e-mail: vsss@stonline.sk

<http://www.vsss.sk>

Realizované s finančnou podporou

Ministerstva kultúry Slovenskej republiky

VYDAVATELSTVO

SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

spol. s r. o.

Z anglického originálu Peter Singer: ONE WORLD – THE ETICS OF
GLOBALIZATION, SECOND EDITION, ktorý vyšiel vo vydavateľstve Yale University
Press, London, roku 2004, preložila Izabela Viskupová

Zodpovedná redaktorka Mária Hulmanová

Obálka Dušan Babjak

Sadzba a tlač ETERNA Press

Vydanie prvé

Printed in Slovakia

ISBN 80-8061-234-X

OBSAH

Predslov k druhému vydaniu 7

Predslov 15

1. Svet, ktorý sa mení 18

2. Jedna atmosféra 28

3. Jedno hospodárstvo 56

4. Jedno právo 97

5. Jedno spoločenstvo 128

6. Lepší svet? 161

Poznámky 165

PREDSLOV K DRUHÉMU VYDANIU

Táto kniha hovorí o tom, že vo svetle toho, ako sa jednotlivé štáty zeme-gule zblížujú, aby mohli riešiť celosvetové otázky ako obchod, zmeny podnebia, spravodlivosť a chudoba, musí sa pohľad vodcov našich krajín preorientovať z perspektívy vlastných záujmov štátu na perspektívu širšiu. Jedným slovom, musia sa na globalizáciu pozrieť z morálneho hľadiska. Deväť mesiacov, ktoré uplynuli od posledného vydania tejto knihy, poznačila najmä vojna v Iraku – kde prvým krokom bola vojnová propaganda, nasledovala vojna samotná, a napokon jej následky. Akým spôsobom zmenili tieto udalosti vyhladky morálneho prístupu, ktorý obhajujem na nasledujúcich stránkach?

Vojna v Iraku sa začala po udalostiach z 11. septembra a po vojne s Afganistanom oficiálnym rozhodnutím Bushovej administratívy ukončiť hrozbu, ktorú podľa nej predstavovali zbrane hromadného ničenia Saddama Husseina. Napriek tomu, že tento zámer otvoril mnohé morálne otázky, z hľadiska knihy bola možno najdôležitejšia tá, ktorá sa týkala toho, či spôsob, akým Spojené štáty dospeli k vytúženému cieľu, posilnil alebo oslabil autoritu jediného medzinárodného orgánu, ktorý mohol zaistiť fórum pre mierové riešenie podobnej krízy – Organizácie spojených národov. Americké vedenie od začiatku naznačovalo, že Organizácia spojených národov zlyhala pri presadzovaní rezolúcie o odzbrojení Iraku a že Amerika je pripravená, pokiaľ to prinesie očakávaný výsledok, zakročiť na vlastnú päsť spolu s „koalíciou ochotných“. Keď vystúpil George W. Bush v OSN v septembri roku 2002, aby predložil dôkazy proti Iraku, nazeralo sa na tento počin, ako to napokon uviedol francúzsky minister zahraničných vecí Dominique de Villepin, ako na skutočnosť, že Bush odolal „pokušeniu jednostranne zakročiť“. Otázka, ktorú Bush nastolil v prejave, však znela: „Bude OSN slúžiť cieľu, pre ktorý bola založená, alebo zostane nečinná?“ Išlo o jasnú narážku na to, že ak nedá Bezpečnostná rada OSN súhlas k útoku na Irak, ktorý by zbavil Saddama Husseina moci, dá tým najavo, že už neplní ciele, pre ktoré bola založená.

Napokon to bol sám Bush, ktorý urobil z OSN v súvislosti s Irakom bezvýznamnú organizáciu tým, že jej ukázal, že jedinú, čo môže robiť, je prizerať sa tomu, ako jej najmocnejší člen, spolu s dvoma či troma spo-

jencami, napadol iného prakticky bezbranného člena, ktorý v tom čase nemal účasť na žiadnom akte agresie presahujúcom jeho hranice. Článok 2 Charty OSN bod 3 znie: „Všetci členovia riešia vzájomné medzinárodné spory mierovými prostriedkami.“ Bod 4 toho istého článku znie: „Všetci členovia sa v rámci vzájomných medzinárodných stykov zdržia hrozby alebo použitia sily s cieľom porušiť územnú celistvosť alebo politickú nezávislosť iného štátu.“ Bushove hrozby a následný vojenský útok boli jasným porušením Charty, ale OSN bola príliš bezmocná na to, aby niečo urobila.

Keď Spojené štáty vstúpili v marci 2003 do vojny s Irakom, zdalo sa, že Organizácia spojených národov utrpela úder, z ktorého sa bude spamätávať ešte niekoľko desaťročí. Ocitli sme sa v ére, ktorej dominuje jediná globálna veľmoc, a nie medzinárodná organizácia dozerajúca na zachovávanie mieru. Niektorým členom Bushovej administratívy sa táto perspektíva bezpochyby zapáčila. V čase, keď boli boje v Iraku ešte v plnom prúde, publikoval Richard Perle, vplyvný člen poradného výboru Pentagonu pre obrannú politiku, v konzervatívnom britskom časopise *The Spectator* esej, v ktorej vyjadril nádej, že Saddam Hussein pri svojom páde „stiahne so sebou aj OSN“ a že „to, čo v Iraku zomrie, je fantazijná predstava o tom, že Organizácia spojených národov je základom nového svetového poriadku“. Zdá sa, že to, čo Perleho najviac znepokojovalo, bola skutočnosť, že OSN je jedinou inštitúciou, ktorá môže dať súhlas na použitie sily. Pýta sa prečo „by nemohlo mať NATO rovnakú právomoc ako OSN, ktorá je v značnej miere podriadené diktátu?“¹ Odpoveď na Perleho otázku je jasná: „Do Organizácie spojených národov môže voľne vstúpiť ktorýkoľvek štát sveta. NATO je klub, do ktorého nemôžete vstúpiť bez pozvania. Prečo by mala samovoľne vybratá skupinka štátov vládnuť svetu? Či sa nám to páči, alebo nie, v súčasnosti je OSN jediným orgánom, ktorý má morálne právo rozhodovať spory medzi všetkými štátmi sveta.

Vplyvné osobnosti Bushovej administratívy majú alternatívu Organizácie spojených národov: „Pax Americana“ – svetový mier, ktorý presadzia Spojené štáty americké. O tri roky neskôr, predtým než bol Bush zvolený za prezidenta, založila skupina konzervatívnych mysliteľov vedená Williamom Kristolom – vydavateľom *Weekly Standard* Projekt nového amerického storočia. Kristol a jeho prívrženci nerobili s cieľom tohto projektu žiadne tajnosti: „Máme v úmysle získať dôkazy a podporu pre to, aby sa Amerika stala celosvetovým vodcom.“ Vyzývali Spojené štáty, aby využili svoju mocenskú prevahu „na to, aby vytvorili nové storočie naklonené americkým princípom a záujmom“. Vyhlásenie volalo kon-

krétno po zvýšení výdavkov na obranu, odmietnutí režimov nepriateľsky naladených voči americkým záujmom a hodnotám a prijatí „výhradnej úlohy Ameriky chrániť a rozširovať medzinárodný poriadok naklonený našej bezpečnosti, prosperite a princípom“. Medzi signatárov tohto vyhlásenia patrili Bushov brat Jeb, jeho budúci viceprezident Dick Cheney a päť ďalších členov jeho administratívy.²

Vo *Vojne s Irakom* – knihe podnecujúcej Američanov, aby išli do vojny s Irakom, prv než sa vôbec uskutočnila, boli vo vyjadrení svojej podpory americkej dominancii Kristol a jeho spoluautor Lawrence Kaplan, celkom otvorení. Po kritickom citáte v súvislosti s týmto pojmom sa pýtajú: „Nuž, čo je zlé na dominancii, keď slúži nespochybniteľným princípom a vysokým ideálom?“³ Ale ak americké nespochybniteľné princípy a vysoké ideály niečo znamenajú, tak je to demokracia. Obhajcom demokracie by sa však malo vidieť niečo čudné na predstave, že by mal 300-miliónový štát dominovať planéte so šiestimi miliardami obyvateľov. Päť percent svetovej populácie by vládlo zvyšným 95 %, a to bez súhlasu tejto zvyšnej časti. Ak by Spojené štáty americké dominovali svetu, znamenalo by to, že by sa vládcami stal americký kongres spolu s americkým prezidentom, no právo voliť by mali výlučne americkí občania.

Po demokracii je druhým základným princípom, ktorý Amerika obhajuje a ktorý bol zásadný pre otcov tejto krajiny, systém brzd a protiváh. Tento systém má zamedziť tomu, aby sa žiadna zo štátnych mocí nestala tyraniou. Ak by mala Amerika nadradené postavenie, čo by jej stálo v ceste, aby sa pri výkone svojej moci nestala tyraniou? V rámci jej vlastného zriadenia síce existuje systém brzd a protiváh, ide však o vnútroštátne opatrenia – Americký kongres funguje ako protiváha k americkému prezidentovi a súdna moc zasa ako protiváha k obom vyššie zmieneným. Za hranicami Spojených štátov ale neexistuje žiaden systém protiváh, ktorý by kontroloval výkon moci Spojených štátov voči zvyšku sveta.

Tvrdenie, že by Amerika využila svoju dominanciu „v prospech nespochybniteľných princípov a vysokých ideálov“ je už odpočiatku napačiteľné. Tieto princípy a ideály sú nezlučiteľné s nanútenou dominanciou jedného jediného štátu nad zvyškom sveta, ktorá sa uskutoční bez volieb. Aj bez ohľadu na tieto skutočnosti je pravda, že obraz Ameriky ako svetového občana nie je práve bez škvrnky a nepovzbudzuje vieru v to, že práve Spojené štáty sú vyvolenou krajinou, ktorá by spoľahlivo narábala so svojou dominanciou vo svete v súlade so záujmami všetkých obyvateľov Zeme, a nielen v súlade so záujmami vlastnými. Ako si ukážeme v tejto knihe, americké „nie“ v súvislosti s podpísaním Kjotského

protokolu vyzerá naozaj ako sebestvo, rovnako ako skutočnosť, že USA odmietli zriadenie Medzinárodného trestného tribunálu, ktorý by za prísnych podmienok viedol konanie vo veci obžaloby z genocídy a zločinov voči ľudskosti. Ani zahraničná pomoc USA nie je známkou toho, že by táto krajina dbala na záujmy najchudobnejších ľudí sveta.

V zásade platí, že ak sa ktorýkoľvek štát vyhlási za svetového policajta, ide v skutočnosti o odmietnutie možnosti, že svet bude pod vládou práva. Bude, naopak, vládnuť hrubá vojenská sila. Ako hovorí Jonathan Glover – riaditeľ *Centre of Medical Law and Ethics* na King's College v Londýne a autor knihy *Ľudstvo: Morálne dejiny 20. storočia*, predpokladom Pax Americana je vládca, ktorého opisuje filozof zo 17. storočia Thomas Hobbes – vládca, ktorý má moc, ale nie je morálnou autoritou. To všetko navyše vo svete, v ktorom sa konflikty potláčajú, ale neriešia.⁴ Glover uprednostňuje víziu sveta, ktorú ponúka nemecký filozof z 18. storočia Imanuel Kant vo svojom diele *Večný mier*. Kant obhajoval systém, v ktorom by sa všetky štáty podvolili svetovej federácii, ktorá jediná by mala monopol na použitie sily. Táto svetová federácia by disponovala morálnou právomocou ako orgán zriadený vzájomnou dohodou, ktorý by prijímal nestranné rozhodnutia. Dnes by to znamenalo reformovať OSN tak, aby disponovala adekvátnou silou pod svojím vedením a nestrannými mechanizmami, pomocou ktorých by sa rozhodovalo o použití tejto sily.

Prezident Bush by mohol odpovedať rovnako ako vo svojom prejavu budúcim lídrom armády Spojených štátov vo West Point. Uviedol, že vzhľadom na to, že sa nachádzame na „nebezpečnej križovatke radikalizmu a technológie“, nemôžeme si už dovoliť luxus, že budeme po desaťročia pracovať na tom, aby sme zdokonalili OSN a zabezpečili jej riadny chod, ktorý by tomuto nebezpečenstvu zabránil. Je pravda, že svet, v ktorom si náboženský a politický radikáli dokážu zabezpečiť zbrane a zabijú stovky tisícov ľudí, je nebezpečnejší ako svet, v ktorom by takéto zbrane vôbec neexistovali. Sme si ale istí, že smer, ktorým sa Bush vybral, nás zavedie do väčšieho bezpečia? Medzinárodný terorizmus ukázal jasnejšie než kedykoľvek predtým, že žijeme v jednom svete, kde hranice netvorí žiadnu záruku. Zastavenie medzinárodného terorizmu si vyžaduje medzinárodnú spoluprácu. Najväčším nebezpečenstvom je, že obohatený urán 235 a plutónium padnú do rúk teroristov. V Rusku sa nachádza viac než 1 000 metrických ton tohto materiálu a v Spojených štátov viac než 800 ton. Aj iné štáty ako Pakistan a India disponujú určitým množstvom (Irak žiadnym). Podľa *Bulletinu atómových vedcov (Bulletin of Atomic Scientists)* stačí na výrobu rudimentárnej jadrovej zbrane

25 kilogramov obohateného uránu 235 alebo 8 kilogramov plutónia. Od pádu Sovietskeho zväzu bolo zaznamenaných niekoľko pokusov pašovania rádioaktívneho materiálu, vrátane 18, ktoré súviseli s obohateným uránom 235 alebo plutóniom.⁵ Najúčinnjším krokom, ktorým môžeme zabrániť tomu, aby sa teroristi zmocnili jadrových zbraní, je zabezpečiť zneškodnenie alebo bezpečné a chránené uskladnenie štiepatelných materiálov, či už ide o ruský alebo pakistanský program zbraní, alebo o programy jadrovej energie. To si vyžaduje spoluprácu všetkých štátov, ktoré majú alebo by mohli vyrábať takýto materiál. V súvislosti s biologickými zbraňami môžeme rovnako nadobudnúť istotu iba v prípade spolupráce všetkých krajín, ktoré majú kvalifikáciu na jej výrobu. Zdá sa, že tohto cieľa sa dá ľahšie dosiahnuť cestou spolupráce relevantných inštitúcií než pokusmi o dominanciu nad ostatnými štátmi.

Pripustíme, že OSN zúfalo potrebuje štrukturálnu reformu, ktorej sa nevyhne ani právo stálych členov Bezpečnostnej rady – Veľkej Británie, Číny, Francúzska, Ruska a Spojených štátov vetovať akúkoľvek rezolúciu. Tento argument, na ktorom som toľko nástojil v prvom vydaní tejto knihy, nadobudol na dôležitosť vďaka faktu, že aj keď sa počas propagandy vojny proti Iraku ukázalo, že Francúzsko, Rusko a možno Čína budú vetovať rezolúciu povoľujúcu použitie sily voči Iraku, neprestávali USA a Veľká Británia lobovať za ďalšie hlasy. Uviedli, že prijatie rezolúcie nadpolovičnou väčšinou stálych členov Bezpečnostnej rady by považovali za morálne víťazstvo aj za predpokladu, že by bola samotná rezolúcia vetovaná.⁶ (Napokon stiahli rezolúciu z hlasovania, pretože sa ukázalo, že by nikdy nezískala nadpolovičnú väčšinu hlasov.) To by malo znamenať, že ani Spojené štáty a Británia si nemyslia, že by ich „nie“ mohlo postačiť na zamietnutie rezolúcie, ktorú podporuje väčšina členov Bezpečnostnej rady. Naskytá sa tu otázka zväzenia systému veto a jeho prípadnej náhrady možno požiadavkou, aby sa rezolúcie prijímali kvalifikovanou väčšinou, povedzme 3/4 alebo 2/3 členov. Stále členstvo v rade by malo tiež vernejšie odrážať zastúpenie svetového obyvateľstva.

Existuje istá ironia súvisiaca s tým, ako Bushova administratíva vyradila svojím útokom na Irak OSN z hry. Presne 23. septembra 2003, teda šesť mesiacov po útoku, oslovil prezident Bush Valné zhromaždenie OSN, aby požiadal o podporu vojenských jednotiek, prevažne amerických, ktoré okupovali Irak. Náklady činili takmer miliardu amerických dolárov týždenne. Ešte dôležitejší bol však prejav generálneho tajomníka Kofiho Annana, ktorý predchádzal tomuto Bushovmu vystúpeniu. Annan povedal Valnému zhromaždeniu iba to, že argumenty tých, ktorí si uzurpujú právo prednostne zasiahnuť voči inému štátu, odporujú Char-

te OSN a zásadne popierajú princípy, na ktorých Organizácia spojených národov pracovala posledných 58 rokov. Povedal, že z tohto dôvodu stojíme zoči-voči momentu „o nič menej rozhodujúcem než samotný rok 1945, keď bola Organizácia spojených národov založená“. Pripomenul, že potrebné je nielen popretie unilateralizmu a doktríny prednostného práva, ako si ho uplatnili Spojené štáty v útoku na Irak, ale aj celková reforma OSN, ktorá by umožnila tejto organizácii efektívnejšie reagovať na hrozby, na ktoré by mohli niektoré krajiny prednostne reagovať. Spomenul niekoľkých reformných krokov spomenul prebudovanie Bezpečnostnej rady tak, aby bola reprezentatívnejšia než doposiaľ.

Annan mal pravdu. Akceptovať právo ktorejkoľvek mocnosti na jednostranný zárok, v prípade, že nebola napadnutá alebo v prípade, že neexistuje dôkaz o hroziacom útoku, by znamenalo vydlážditiť cestu rozsiahlemu použitiu sily a podkopávaniu medzinárodného mieru a stability. K použitiu sily by malo dojsť, s výnimkou sebaobrany, iba po schválení OSN. V záujme zvýšenia autority OSN a na to, aby mohla efektívne konať v prípade hrozby, sú potrebné radikálne zmeny. Tieto zmeny by boli celkom reálne, ak by niektoré vlády, vrátane vlády Spojených štátov, boli ochotné tvrdo na nich nástojiť. (To sa ale nezdá za súčasnej americkej administratívy pravdepodobné.)

Reforma OSN prináša so sebou záblesk nádeje, že konečný výsledok irackej krízy nebude mať z dlhodobej perspektívy pre OSN úplne negatívne následky. Existuje i významnejší dôvod na nádej. Počas mesiacov, ktoré predchádzali útoku na Irak, tvrdila Bushova administratíva, že OSN zlyháva pri vymáhaní svojich vlastných rezolúcií týkajúcich sa odzbrojenia Iraku. Následne požiadala Bezpečnostná rada Irak, aby povolil kontroly, ktoré by potvrdili, či vyhovel príslušným rezolúciám. V rovnakom čase, zatiaľ čo sa počas inšpekcií nenašli žiadne zbrane hromadného ničenia, vyhlásili Spojené štáty, že disponujú nevyvrátiteľnými dôkazmi o tom, že takéto zbrane sa v Iraku vyskytujú. Naliehali na to, aby Bezpečnostná rada prijala tieto dôkazy, vyhlásila, že Irak porušil svoje záväzky a povolila použitie sily s cieľom vynútiť plnenie záväzkov vyplývajúcich z týchto rezolúcií. Keď Francúzsko, Rusko a iné krajiny spochybnili dôkazy predložené Spojenými štátmi a zhodli sa na tom, že inšpektorom OSN by sa malo poskytnúť na dokončenie ich práce viac času, odpovedali Spojené štáty s pobúrením. Skonštatovali, že hroziace uplatnenie práva veta je dôkazom zlyhania OSN a podnikli vlastný vojenský útok na Irak.

Vo vojne v Iraku sa nepoužili napriek tomu, že americké jednotky boli vybavené ochranným oblečením a prístrojmi na zabezpečenie dýchania,

použitie žiadne zbrane hromadného ničenia. Okupujúce jednotky ich ne našli ani po Saddamovej porážke. Následne vyšlo najavo, že informácie poskytnuté Spojenými štátmi a Veľkou Britániou Organizácii spojených národov boli omnoho nepodloženejšie, než sa zdalo. Neskôr sa ukázalo, že jeden z dokumentov, na ktorom minister zahraničných vecí Collin Powell založil svoj dôkaz, že sa Irak pokúsil o nákup uráňa, bol podvrh. Pri ostatných dôkazoch bola možná omnoho neškodnejšia interpretácia než tá, ktorá bola prezentovaná OSN. Inými slovami, riešenie, pre ktoré sa Bezpečnostná rada rozhodla, teda zistiť prostredníctvom inšpekcií, či Irak vyhovel rezolúciám, ktoré zakazujú vlastníctvo zbraní hromadného ničenia, bolo správne. Francúzi, Rusi i Nemci mali pravdu, keď naliehali, aby sa inšpektorom poskytlo viac času. Bushova administratíva, na strane druhej, minula cieľ.

Nezainteresovanému pozorovateľovi by sa mohla otázka úspechov a neúspechov OSN pri riešení globálnych kríz a zvládnutie irackej krízy zdať ako presný opak záverov, ku ktorým dospel Richard Perle počas konfliktu. Iracká kríza a následná vojna poukazujú na nebezpečenstvo plynúce z nedočkavého unilateralizmu. Mali by sme ich chápať ako lekciu hrozby plynúcej z bagatelizovania autority Organizácie spojených národov.